

# ΠΡΟΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΟΝ ΚΑΝΟΝΑ ΤΗΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ

Του Ευάγγελου Γριβάκου, Αντιστρατήγου ε.α-Νομικού



**Η** υπέροχη **Ακολουθία του Ακάθιστου Ύμνου**, ψαλλόμενη τμηματικά το εσπέρας της Παρασκευής των πρώτων τεσσάρων εβδομάδων της Μεγάλης Σαρακοστής και ολόκληρη την Παρασκευή της πέμπτης εβδομάδος των νηστειών, αποτελείται από δύο λειτουργικά συνεχόμενα μέρη: Τον **«Κανόνα»** και τον **«Ακάθιστο Ύμνο»** γνωστό και ως **«Χαιρετισμοί της Παναγίας»**.

**Ο «Κανόνας»** συντίθεται από **οκτώ ωδές** που εξυμνούν την Παναγία ως **«Χριστού βίβλον ἔμψυχον»**, **«παλάτιον του μόνου Βασιλέως»**, **«θρόνον πύρινον του Παντοκράτορος»**, **«αγνείας θησαύρισμα»** κτλ. Οι ειρμοί λήφθηκαν από τον Κανόνα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και πιθανός ποιητής τους θεωρείται ο επιφανής **«Μαϊστρω Μουσικής»** και ερμηνευτής της Ορθόδοξης πατερικής Θεολογίας **Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός (676-749)**, των δε τροπαρίων **ο Ιωσήφ ο Υμνογράφος** από την Σικελία, που ήκμασε κατά τον 9<sup>ο</sup> αιώνα.

**Ο «Ακάθιστος Ύμνος»** είναι ένα **«κοντάκιο»** από τα πλέον σημαντικά υμνογραφικά κείμενα της βυζαντινής περιόδου, συνδεδεμένο με την λατρευτική ζωή και την εθνική υπόσταση του Ελληνισμού, ο οποίος αναγνώρισε Σκέπη και Προστασία στο πρόσωπο της **«Υπερμάχου Στρατηγού»**. Αποτελείται από το **προοίμιο και 24 Οίκους (στροφές)** κατά την ακολουθία της ελληνικής αλφαβητικής ακροστιχίδας, από το Α ως το Ω. Κάθε Οίκος ξεκινά με το αντίστοιχο κατά σειρά ελληνικό γράμμα και είναι γραμμένος πάνω στους κανόνες της ομοτονίας, ισοσυλλαβίας και, εν μέρει, της ομοιοκαταληξίας.

**Ά**ρχεται με τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου και, κατά το πρώτο ήμισυ, ομιλεί περί την επίσκεψη της Παρθένου στην Ελισάβετ, τις υποψίες του Ιωσήφ, την προσκύνηση του Κυρίου από τους ποιμένες και τους μάγους, την φυγή του Χριστού στην Αίγυπτο και την Υπαπαντή του Κυρίου. Κατά το δεύτερο ήμισυ, γίνεται λόγος περί την σάρκωση του Κυρίου, την θέωση του ανθρώπου και την θεομητορική αξία της Παναγίας.

**Τ**ο μεγαλείο της Θεοτόκου είναι ένα θεολογικό θέσφατο που παρέμενε κρυμμένο και αφανές, πλην μυσταγωγικά προτυπούμενο (προεικονιζόμενο), στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης. Χαρακτηριστικό του Κανόνα του Ακάθιστου Ύμνου είναι ότι επεξεργάζεται ποιητικά τις παλαιοδιαθηκικές προτυπώσεις της Θεοτόκου, αναφερόμενος σε Αυτήν ως *«των προφητών το περιήχημα»*.

**Ι**δού κατωτέρω ένιες μόνο αυτών των θεομητορικών προεικονίσεων :

**Σ**το ομώνυμο Βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, ο Προφήτης Ιεζεκιήλ προσομοιάζει την Θεοτόκο ως *«κεκλεισμένη Πύλη»*. Στην Καινή Διαθήκη η «Πύλη» αυτή ανοίγει διάπλατα, το δεδομένο της αειπαρθενίας διατηρείται, το από αιώνων μυστήριο αποκαλύπτεται με την Γέννηση του Εμμανουήλ και η ιερότητα της τεκούσης τον Σωτήρα φανερώνεται σε όλη της την μεγαλοπρέπεια, μακαριζόμενη και δοξαζόμενη *«εις τους αιώνας»*.

*«Χαίρε λυχνία και στάμνε, μάννα φέρουσα, το γλυκαίνον τα των ευσεβών αισθητήρια»*, ψάλλουμε στο δεύτερο τροπάριο της δ'ωδής του Κανόνα. Με την λέξη «λυχνία» νοείται η *«επτάφωτος λυχνία»*, το ιερό εκείνο σκεύος των Ισραηλιτών με τα 7 λυχνάρια (Γεν. κη΄) που έχει εισαχθεί και στους χριστιανικούς Ναούς, με συμβολισμό τα 7 χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος ή τα 7 μυστήρια της Εκκλησίας και προτυπώνει την Θεοτόκο από την οποία έλαμψε ο Χριστός, *«το φως το αληθινόν, το φωτίζον και αγιάζον πάντα άνθρωπον ερχόμενον εις τον κόσμον»* (Μέγα Ωρολόγιον, Ευχή α΄ώρας).

**Σ**το αυτό τροπάριο η λέξη *«στάμνος»* υπονοεί την *«χρυσή στάμνα»* που περιείχε την εξ ουρανού θεόσταλη τροφή, το *«μάννα»* των Ισραηλιτών. Η Θεοτόκος, ως άλλη χρυσή στάμνα, έφερε στα άγια σπλάχνα της τον Ιησού Χριστό που είναι «το μάννα» της Καινής Διαθήκης, «ο άρτος της ζωής, ο εκ του ουρανού καταβάς» (Ιω. στ΄ 48-52) και «αντίδοτον του μη αποθανείν» (Εφεσ. ΧΧ,2).

**Ω**s *«κλίμαξ γήθεν, πάντας ανυψώσας χάριτι»*, αποκαλείται η Θεοτόκος στο τρίτο τροπάριο της Ωδής του Κανόνα. Η κλίμαξ που είδε κατ΄ όναρ ο Ιακώβ να

ενώνει τον ουρανό με την γη, με τους αγγέλους του Θεού «αναβαίνοντας κατεβαίνοντας επ’ αυτής», προεικονίζει *«την τιμιωτέρα των χερουβείμ και ενδοξοτέρα των σεραφείμ»* η Οποία έγινε διαχρονικά η μυστική κλίμαξ, δια της οποίας κατέβηκε ο Θεός στη γη για να ανεβάσει τον Άνθρωπο εις τον Ουρανό.

Άλλες χαρακτηριστικές παλαιοδιαθηκικές θεομητορικές προτυπώσεις είναι της *αφλέκτου βάτου* και της *ολόφωτης νεφέλης*. Στο πέμπτο τροπάριο της σ’ ωδής του Κανόνα διαλαμβάνεται: *«Χαίρε η άφλεκτος βάτος, νεφέλη ολόφωτε, η τους πιστούς απαύστως επισκιάζουσα»*. Σύμφωνα με το Βιβλίο της Εξόδου (3,1 κ.ε), ο θεόπτης Μωυσής, στους πρόποδες του όρους Χωρήβ στην χερσόνησο του Σινά είδε βάτο καιόμενη αλλά θαυματουργώς μη καταφλεγόμενη και μέσα από αυτήν άκουσε την φωνή του Θεού να τον προστάζει όπως εξάγει τον Ισραήλ από της δουλείας της Αιγύπτου και τον οδηγήσει εις γη Χαναάν. Η βάτος η φλεγόμενη και μη κατακαιόμενη ερμηνεύεται ως σύμβολο και προεικόνιση της Θεοτόκου η Οποία *«έσχεν εν γαστρί το καταναλίσκον πυρ της θεότητος»* και δεν κατεκάη αλλά, τεκούσα τον Κύριο, διατήρησε την παρθενία. Στον ιερό αυτό τόπο της βάτου ο Ιουστινιανός ίδρυσε Μονή αφιερωμένη στην «Θεοτόκο της Βάτου».

Στην Παλαιά Διαθήκη, η *Σκηνή του Μαρτυρίου* ήταν ένα ιδιότυπο φορητό οίκημα των Ισραηλιτών που κατασκευάστηκε από τον Μωυσή κατόπιν εντολής του Θεού και θεωρήθηκε ως τόπος συνάντησής Αυτού με τον λαό του Ισραήλ. Όποτε ο Μωυσής εισέρχονταν στην Σκηνή, ένας στύλος νεφέλης περιέβαλλε την είσοδο αυτής, «μαρτύριον» (σημείο) της εκεί Επίσκεψης και Παρουσίας του Θεού και της επιθυμίας Του να συνομιλήσει με τον Μωυσή (Εξ.33,9). Όπως, λοιπόν, η ολόφωτος νεφέλη κάλυπτε την Σκηνή του Μαρτυρίου, κατά τρόπον όμοιο και η Θεοτόκος επισυνάγει τους πιστούς αενώς και αδιαλείπτως, *«ως η όρνις την εαυτής νοσσίαν υπό τας πτερύγας της»* (Λουκ. ιγ’13) και φωτίζει τον δρόμο τους προς την βίωση της Ουράνιας Βασιλείας.

Παλαιά και Νέα Διαθήκη τέμνονται στο πέμπτο τροπάριον της ζ’ ωδής του Κανόνα όπου η Θεοτόκος χαρακτηρίζεται ως *«τόμος εν ώ δακτύλω εγγέγραπται Πατρός ο Λόγος»*. Η θεολογικά επικρατούσα ερμηνεία της λέξης «τόμος», είναι ότι μεταφορικά σημαίνει τις δύο πέτρινες πλάκες επί των οποίων ο «Δάκτυλος» του Θεού εγχάραξε τον *«Δεκάλογο»*, ένα σύστημα ηθικών αξιών και προσταγμάτων γνωστό και ως *«Δέκα Εντολές»*, επί του οποίου διαμορφώνονται οι βασικές Αρχές του Ιουδαϊσμού με ερείσματα και στον Χριστιανισμό. Δεκτή, όμως, και η ερμηνεία του *Αγίου Πρόκλου*, Πατριάρχου Κων/πόλεως και μαθητού του Ιωάννου του Χρυσοστόμου ο οποίος αποκαλεί *«τόμον καιόν»* το σύνολο των προτυπώσεων για το Πρόσωπο της Θεοτόκου. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η Παναγία είναι ο *πνευματικός τόμος* επί του οποίου καταγράφεται το Πρόσωπο και το Έργο Ιησού Χριστού και οι πιστοί αναγιγνώσκουν την σωτήρια οικονομία του σαρκωμένου Λόγου.

**Π**ροεικόνιση του Θεομητορικού μυστηρίου αποτελούν και οι *«Τρεις Παιδες εν Καμίνω»*. Την εποχή της αιχμαλωσίας των Εβραίων στην Βαβυλώνα, τρεις παιδιά, οι Ανανίας, Αζαρίας και Μισεήλ, αρνηθέντες να προσκυνήσουν την χρυσή εικόνα του Ναβουδοχοноόσωρα, ρίφθηκαν, ως θανατική ποινή, σε πυρακτωμένη κάμινο. Τότε, ως εκ θαύματος, Άγγελος Κυρίου τους προστάτευσε δια των πτερυγών του και απέτρεψε την καύση. Το θαύμα έγινε αιτία να τους δοθεί χάρι από τον αυτοκράτορα. (Δαν. Κεφ.3,6) Η Εκκλησία μας εορτάζει την μνήμη τους στις 17 Δεκεμβρίου.

**Ο** Κανόνας μνημονεύει το Θαύμα της Καμίνου στον ειρμό  *(«Παίδας ευαγείς εν τη καμίνω, ο τόκος της Θεοτόκου διεσώσατο, τότε μεν τυπούμενος νυν δε ενεργούμενος.....»)* και στο τρίτο τροπάριο της η΄ωδής  *(«...το μέγα μυστήριον του τόκου σου Παίδες προεικόνισαν τούτο εμφανέστατα, μέσον πυρός ιστάμενοι και μη φλεγόμενοι...»)*. Όπως, λοιπόν, οι τρεις Παίδες διασώθηκαν από το πυρ της καμίνου μετά από επέμβαση του *«τόκου της Θεοτόκου»*, (δηλ. του Χριστού), έτσι και η Παρθένος, δεχθείσα το πυρ της θεότητας, παρέμεινε άφθαρτη και αλώβητη.

**Τ**έλος, σύμφωνα με διήγηση της Εξόδου (κεφ.ιθ΄,9), ο λαός του Ισραήλ, στην πορεία του προς Γη Χαναάν, καθοδηγούνταν μέσω της ξηρής και άγονης ερήμου από *«σύλον νεφέλης»*, όπως υποσχέθηκε ο Θεός στον Μωυσή. Έχοντας γνώση του Θαύματος τούτου ο υμνογράφος του Κανόνα οραματίζεται την Θεοτόκο ως *«σύλο πύρινο»* και την χαιρετίζει ως *«εισάγουσα εις την άνω ζωήν το ανθρώπινον»* (ωδή θ΄ τροπάριο τρίτο).

Εν κατακλείδι, οι παλαιοδιαθηκικές προτυπώσεις της Θεοτόκου όχι μόνο στον Κανόνα του Ακάθιστου Ύμνου αλλά και σε έτερα Ιερά Βιβλία ως έχουν ερμηνευθεί από την πατερική γραμματεία, αποκαλύπτουν ότι η το Πρόσωπο της Θεοτόκου προφητεύθηκε αιώνες πριν γεννηθεί, τοποθετούμενο στο κέντρο της μεσσιανικής προσδοκίας. Η επίδρασή τους είναι έντονη σε όλους τους τομείς της ζωής και Παράδοσης της Εκκλησίας και απώτερος σκοπός τους η εδραίωση της Πίστεως των Χριστιανών μέσα από ανάδειξη της Θεοτόκου ως αγιωτέρας πάντων των ανθρώπων και υπερτέρας και αυτών των αγγελικών δυνάμεων.